

Szekér Endre

James A. Michener: Az andai híd

Editorial Danubio, Buenos Aires, 1957

Márai Sándor 1957. március 4-én a Szabad Európa Rádióban beszélt Michener *A híd Andauban* című könyvéről, a több száz magyar menekültről, Ausztriába, az andai hídon. A könyv jelentőségét maga Márai emelte ki, s a következő mondatot idézte rádióelőadásában Michenertől: „A magyar forradalom a világtörténelem fordulópontja.” James A. Michener amerikai egyetemeken tanított, így a Pennsylvania Egyetemen, a híres Harvardon is, és ő 1956 őszén Ausztriába, Bécsbe jött, rengeteg magyar menekülttel beszélt. 1956, a magyar forradalom jelentőségét felismerve adatokat, élményt „gyűjtött”, és megírta *Az andai híd* című könyvét, mely akkor igazi írói-emberi tettnek számított.

Michener különös módon dolgozta fel az 1956-os magyar forradalmi eseményeket: kiemelt egy-egy „riportalanyt”, akinek a sorsát félig-meddig végigvitte. Mindig szorosan kapcsolódott a forradalom konkrét tényeihez, színhelyeihez, ahova elvitte egy-egy kiemelt hőstét. Egyhelyütt megállapította, hogy kb. három szereplő alakjából gyúrta össze hőstét. Pl. Tóth József, az ifjú munkás alakjában azt a kőbányai gyári meghurcolt hőst állítja elének, akinek családját az ÁVH megveri („Semmi sem történt velem” – ő nem mondhat semmit, neki hallgatnia kell.) Ő is eljut a Rádió épületéhez, a valóságos harcokhoz. S megdöbbenve veszi észre ő is, hogy az ávosok a mentőautóba rejtve viszik a fegyvert a védekezőkhöz. Tehát ebben a fejezetben egy munkáshőst emel ki és egy fontos helyszínt, a Bródy Sándor utcában, a Magyar Rádió épületét.

Az író tudatosan különíti el a különböző származású, műveltségű, állású, életkorú stb. szereplőit, más és más körülmények közé helyezi őket. Szereplői riportszerűen megrajzolt alakok, nem eléggé kidolgozott lélekrajzzal. Michener könyvében érezzük a friss élmény erejét, az újságírói hitelességet egy-egy dokumentummal alátámasztva. És minden sorát áthatja a forradalomban résztvevő magyar nép iránti rokonszenv, együttérzés. S mellette az 1956 forradalmát tankokkal eltipró barbár szovjetek iránti ellenszenv, gyűlölet. Michener jól választja meg a budapesti színhelyeket: a Rádió épületétől a Kilián laktanyáig. Pontos eseményeket rögzít: pl. a Sztálin-szobor ledöntése, az Országház előtti tömeggyűlés. Jól választja meg a hitelességet érzékeltető neveket: Nagy Imre, Maléter Pál, Gerő Ernő, Rákosi Mátyás stb. Vázlatosan dolgozta fel az 1956. október 23. előtti eseményeket, pl. a Petőfi Kört. Jól érzékelteti azt, hogy a magyarok előbb-utóbb azt tapasztalták, hogy „magukra hagyta őket” Nyugat, a nyugati hatalmak. És az orosz tankok szörnyű terrorhullámának nem állít egyetlen nagyhatalom sem gátat. A magyarokat hagyta fegyvertelenül, benzines palackokkal harcolni a szovjet tankokkal szemben. A könyvben olvashatunk a Corvin közti harcokról, a Móricz Zsigmond körtér környékéről, a csepeli munkások harcáról, az ÁVH-székház félelmetes kínzásairól stb. Néhányszor a nem magyar szerző bizonytalan történelmi adatokkal él (mohácsi vész), könnyeden fut át fontos dátumokon, Buda és Pest elkülönítésén, nem áll meg, nem magyaráz, nem elemez

eléggé. Olykor a publicisztikus megközelítés győz, és visszaszorul a történelmi hitelesség (pl. jelszavak, egyetemisták szerepe, lengyelek).

A könyv mindenféleképpen jelentős beszámoló volt az 1956-os magyar forradalomról. Hibát, hiányosságot ne keressünk a kötetben, hiszen 1957-ben ilyen terjedelemben hírt adni a magyar forradalomról: fontos politikai tett volt. A szerző azonban legtöbbit és legalaposabban a magyar menekültekről tud írni. Így könyvének ezen fejezetcímét emeli ki: „Az andai híd” – ez a mű címe is. Hiszen ő maga az Egyesült Államokból az 1956-os magyar forradalom hírére utazott Ausztriába, Bécsbe. S onnan a magyar határ közelébe, így Andauba érkezett. (A régi magyar lexikonok Andaut mint Mosontarcsát említik, hiszen a község Trianon előtt magyar község volt. A Moson megyéhez tartozó község 1934-ben 1548 lakosú volt.) (Az ide érkező amerikai író megdöbbenve tapasztalta az andai hídon átözönlő magyar menekülőket, velük beszélgetett el. Ez a látvány, a pár pillanatra szabaddá váló boldog emberek, akik a szovjet tankok által eltiport forradalom után elkeseredett, újra rabsorsba kényszerített, s onnan kiszabadulni akaró magyarok látványa – az író nagy élménye volt. Ezt írta: „Sohasem voltam tanúja semminek, ami a magyar meneküléshez hasonlatos lett volna.” Michener azután azon lepődik meg, hogy a menekülők, a Szabadság felé kitörő, özönlő magyarok – a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből, életkorú emberekből álltak. A legtöbb talán a fiatal volt, a soproni egyetem diákjai, csepeli munkások, az Operaház táncosnője, a szimfonikus zenekar tagjai, művészek, írók stb. S ezt a szót használta az író: az „elit” menekült a rabságba süllyedt Magyarországból a szabadnak tűnő Nyugat felé. Az egyik menekülő a borzalmakra emlékezik, a Sztálin u. 60.-ra, az ÁVO börtönére. És közben a drámát is látta az író: a mindenét elhagyó, hontalanná váló, de a várt szabadságba fogódzó magyarok drámáját. Ezt a hasonlatot írta le Michener: a menekülők közt „mint valami Shakespeare-dráma királynője” – jön az andai hídon. A határ mocsaras, nádas fedte, megközelíteni az andai „szabadság-hidat” – nem volt könnyű. Az író most újra még jobban azonosul a menekülő magyarokkal: „Mindenkinek, aki átlépi a határt egy elbeszéléstéma, minden tíz menekült egy eposz.” Maga az író is megborzong, amikor lát a menekülők közt anyát kisgyermekével a karján. Vagy több gyereket, akiket a szülei vezetnek kézen fogva. De az is meglepte az író, amikor előkelő, magas rangú, volt gazdag emberekkel találkozik a menekülők közt. Az olvasó nem tudja eldönteni, hogy melyik történelmi név a hiteles. Az író Festeticseket, Tiszákat, Károlyiakat, Esterházyakat említ. És a fiatalembert „nevezzük Esterházynak” szólítja, ügyes, gyors felfogású, jó humorú ember. „Családomnak az az ága, amelyből én származom – mondta –, jóval a tizenhatodik század előtt kapta a főnemesi címét.” Budapest közelében négyezer holdon gazdálkodott, de birtokaikat elvették, s egy kétszobás parasztházba kerültek. És gyorsan hozzáteszi, hogy a parasztok a kitelepítéskor bátran viselkedtek, segítették őket. Őt személy szerint is meghurcolta az ÁVO. Pl. a szennyvízgödöröt legtöbbször vele tisztították. Az egyik menekülő tanulni szeretett volna az egyetemen, a másik a bécsi Operába menni.

Minden könyvnek megvan a maga sorsa. Így James A. Michener *Az andai híd* is, melyet az Editorial Danubio (Danubio kiadás) adott ki 1957-ben Argentínában, Buenos Airesben. A piros vászonkötésű könyvet sokan olvashatták, elől összeragasztották, a fedőlap és kötet közt. A 312. oldala egy nyomtatott térképet tartalmaz, az Ausztriát és Magyarországot elválasztó határvonallal, a csatornával, az országúttal, az őrtoronyval, az andai híddal. A könyv tulajdonosa olykor beleírt a szövegbe, aláhúzott, kiemelt, vitatkozott. S most a térképes könyvoldalon pirossal a következőket írta oda: „Felmentünk” – az őrtoronyba. A hídhoz ezt a szót tette oda: „átment” rajta X. Y. A csatorna burgenlandi részénél folytatódik a piros bejegyzés: „Itt álltunk meg.” Később a következő olvasható: „Ezt az útszakaszt mindkét oldalon a forradalomra vonatkozó szobrok díszítik.” S majd

egy hosszabb feljegyzés: 2000. év elején végigjárták ezt az útvonalat. Ez is ehhez a könyvhöz tartozik.

Márai Sándor a *Mennyből az angyal* című versében 1956 karácsonyán ezt írta: „Egy nép kiáltott. Aztán csend lett. / De most sokan kérdik: mi történt? / Ki tett itt csontból, húsból törvényt? / És kérdik, egyre többen kérdik, / Hebegve, mert végképp nem értik – / Ők, akik örökségbe kapták –: / Ilyen nagy dolog a Szabadság?...”